

Fred Karlsson
Helsingin yliopisto
Yleisen kielitieteen laitos

MORFOLOGISET PARADIGMAT JA SANANMUODOT

Tarkoitukseni on käsitellä seuraavia ongelmia:

- 1) Mitkä muodot kuuluvat morfologiseen paradigmaan?
- 2) Mitä kriteerejä voi käyttää, kun paradigman muodot erotetaan paradigman ulkopuolisista muodoista?
- 3) Mikä on paradigmojen sisäinen rakenne? Erityisesti: onko paradigmoilla sellaistaakin rakennemuinaisuutta, mitä ei voi tavoittaa sanamuotojen generatiivisilla kuvauksilla?
- 4) Ovatko kaikkien sanojen paradigmat samanlaisia sanamuotojen verkostoja, vai painottuvatko eri sanamuodot toisissa paradigmoissa keskeisemmiksi kuin toisissa?
- 5) Miten syntaksi ja semantikka heijastuu morfologisiin paradigmoihin?
- 6) Mikä on morfologisten paradigmojen asema kielen kuvauksessa?

Anneli Kauppinen

Teksti tekstistä - selostamisen problematiikka

Toisen henkilön kirjoittaman tai puhuman tekstin selostaminen uudelle vastaanottajalle on luultavasti arkielämän tavallisin kielenkäyttötehtävä. Kun asiattoksin selostamista käytetään kielenkäytön harjoituksena tai kielitaidon mittorina, siihen suhtaudutaan kahtalaisesti. Toisaalta sitä pidetään hyvin luovuttavaa kehittäväksi ja edellyttäväksi suoritukseksi, mutta kuitenkin todetaan, että se ei ole opiskelijalle helppo tehtävä.

Tässä tutkimuksessa, jonka aiheistona on suomalaisen lukijalaisten laatimia referaatteja, on pyritty selvittämään, millaisia kielenkäytön valtakaus selostamisen edellyttää ja mikä tekke siitä vaikean tehtävän. Ongelmaa on lähestytty muisti- ja tekstiingvistiikan keinoin analysoimalla sekä lähtötekstejä että niistä syntyneitä referaatteja. Esitelmässä tarjotaan vastauksia kahteen kysymykseen: 1. Mikä tekstin ominaisuudet vaikuttavat sen referoitavuuteen? 2. Mitä ominaisuuksia on koherentilla ja tarkoituksellisuudella referoittekoilla?

1. Tutkimuksessa käytettiin neljää lähtötekstiä, jotka eräiden kielen ja opetuksen asiantuntijoiden mielestä vaikuttivat intuitiivisesti hyvillä ja aiheiltaan sopivilla. Teksteistä teetettiin osittain valinnaisena, osittain pakollisena tehtävänä selostetta, joiden pituuden tuli olla 10 - 20 % alkuperäisestä. Kokojen jälkeen lähtötekstit ja referaatit analysoitiin sekä its. Leena Laurisen merkityksenanalyysin että tekstiingvistiikan (Jänhän teema-analyysin) keinoin. Kun tekstien ominaisuudet oli näin saatu määritellyksi, eräiden niistä havaittiin aiheuttavan referaatteihin puutteita ja virheitä. Tällaisia ominaisuuksia näytettiin olevan ainakin seuraavat:

- Lausekkeet, joita kirjoittaja ei ole tehnyt tutuiksi ja yksiselitteisiksi, siirtyvät selosteislukijan epäselvänä, jolle referoija tunne asiaa entuudestaan tai huomaan sitä sopivasti kiertää.
- Kun lähtötekstin kirjoittaja on käyttänyt vaihdellen sanojen yleis- ja erityismerkityksiä, samamerkitseisyys ja samatarkoitteisuus saattavat referaatissa sekaantua. Yhden tekstin kohdalla ongelma liittyy kiinteästi ajan määrittämiseen. Eräissä toisissa teksteissä ajalla ei ollut suurta merkitystä, vaan sen kirjoittaja näytti eräiden tekstistrategisten syiden vuoksi tarkoituksellisesti liikkuvan pitkään geneerisellä tasolla.

- Mikäli tekstissä on muita puhekeiteja kuin (ilman tyylipyrkimyksiä ilmaistuja) väitteitä tai toteamuksia, referaatteihin voi tulla häiritsevää puhekeiteiden jäljittelyä. Oppikirjoissa kehoitetaan referoijaa usein ilmaisemaan asia "oman sanoin" tai "omin lauserakentein". Tämä tutkimus näyttää viittaavan siihen suhtaan, että häiritsevää ei referaatissa ole suoran lainan osuus sinänsä vaan puhekeiteiden suora jäljittely. Referoijan olisi kyettävä siis erottamaan lähtötekstin puhekeiteisto illokutiivinen aines ja ilmaisutava se irralaan propositioita.